

Paras vertaistensa joukossa

MATTI VIRTANEN

Sveitsiläisen World Economic Forum -säätöön alkusyksystä julkistamassa vertailussa Suomi oli kolmatta kertaa peräkkäin maailman kilpailukykyisin maa. Kannattaa huomata, mitä sveitsiläissäätö kilpailukyvyllä tarkoittaa: se tarkoittaa *koko kansantalouden* todennäköistä kasvukykyä eikä pelkästään yritysten voitontekokykyä lähimmän viiden vuoden aikana.

Silmiinpistävää vertailussa on, että kaikki Pohjoismaat ovat kärkisijoilla: Ruotsi kolmas, Tanska neljäs, Islanti seitsemäs ja Norja yhdeksäs. Miten tämä on mahdollista? Kaikki Pohjoismaathan ovat laajan hyvinvointivaltion maita, joiden 1990-luvun talousoppien valossa piti olla ensimmäisinä tuomittuja näivettymään globalisoituvan maailmantalouden paineessa.

Tampereen yliopiston kansantaloustieteen professori Matti Tuomala on julkaissut artikkelin (Kelan julkaisemassa kirjassa Katri Hellsten & Tuula Helne: Vakuuttava sosiaalivakuutus?, 2004), joka auttaa ymmärtämään asiaa.

Tuomala siteeraa Harvardin yliopiston taloustieteilijän Dani Rodrikin empiiristä tutkimustulosta, jonka mukaan talouden avoimuudella (mitattuna ulkomaan kaupan osuudella bkt:sta) ja julkisilla menoilla on keskinäinen riippuvuus: mitä avoimempi talous, sitä suurempi julkinen sektori. Rodrikin mukaan yksi mahdollinen selitys tälle on siinä, että koska avoin talous on haavoittuva, laaja julkinen sektori *sosiaalivakuutuksena* auttaa hallitsemaan avoimen talouden suuria ulkoisia riskejä. Tämä on tasan päinvastainen näkemys 1990-luvun talousopeille, joiden mukaan juuri avoimissa talouksissa korkea sosiaaliturvan taso olisi mahdoton säilyttää.

Tuomala jatkaa Rodrikin selitysmallin kehittelyä logiikalla, jonka voi pelkistää seuraavasti. Useimmille kansalaisille – mutta myös ja ehkä ennen kaikkea alan tutkijoille – puhe hyvinvointivaltiosta tai julkisista menoista tuo ensimmäiseksi mieleen tulojen uudelleenjaon ihmisten kesken. Tämän selkäytimestä nousevan näkemyksen mukaan ”sosiaalimenot” tarkoittavat ennen kaikkea rahansiirtoa aktiiviselta kansanosalta passiiviselle eli veronmaksajilta köyhille ja syrjäytyneille.

Tuomala korostaa, että itse asiassa valtaosa julkisista menoista ei ole rahanjakoa toimeen tulevalta enemmistöltä köyhille vähemmistöille, vaan tulonsiirtoa normaalien veronmaksajien elämänkaaren sisällä eli aktiivijalta työttömyys- ja sairausjaksoihin ja vanhuuteen. Tämän mukaisesta määrällisestä perusjaosta ei kuitenkaan ole selkeää kokonaiskuvaa, koska tilastoja ei tehdä tältä pohjalta. Silti samalle enemmistölle suuntautuvat myös ilmaiset (koulutus) tai alihinnoitellut (päivähoito, terveydenhuolto, joukkoliikenne, tieverkosto jne.) julkiset palvelut. Juuri siksi julkinen sektori toimii pääosin sosiaalivakuutuksen tavoin: se tasaa jokamiehen elämän riskejä ja toisaalta jakaa kalliiden palveluiden rahoituksen verojen muodossa yksilön koko elämänkaarelle. Siksi pääosaa veroista Tuomala pitää kaikille pakollisina vakuutusmaksuina eikä puhtaina menoina, jotka olisivat enemmistöltä pois.

Valtaosa julkisista menoista palautuu siis eri tavoin tai ennemmin tai myöhemmin sille enemmistölle, joka verotkin maksaa. Tätä kautta tulee ymmärrettäväksi yhä tärkeämmäksi periaatteeksi noussut ansiosidonnaisuus: verot ja monet palvelumaksut ovat ansio-

sidonnaisia, koska niin ovat myös etuudet. Tuomala ihmetteleekin valtiovarainministeriön puheenvuoroja, joissa ansiosidonnaisia järjestelmiä syytetään tuhlailevaisuudesta. Nimenomaan ansiosidonnaisuus tekee laajasta hyvinvointivaltiosta enemmistön kannalta järkevän ja edullisen. Kun paitsi maksut myös edut riippuvat tuloista, kyse on positiivisesta kannustinvaikutuksesta. Näin nähtynä ei ole ihme, että suomalaisella(kin) hyvinvointivaltiolla on kyselyissä kansan ylivoimaisen enemmistön kannatus takanaan.

Miten tämä kaikki liittyy avoimeen talouteen? Jotta suuri osa kansantaloudesta voi suuntautua ulkomaan kauppaan, tarvitaan toisaalta paljon osaamista ja riskinottoa ja toisaalta kykyä kestää epäonnistumisia ja nopeita siirtymiä kansainvälisen kaupan sisällä – ne kun merkitsevät joskus jyrkkiäkin suhdannevaihteluita: nopeita kasvukausia tai hiipumisia, äkillisiä fuusioita ja työvoiman supistuksia. Ilman vahvoja turvaverkkoja epävarmoilta aloilta tai riskiyrityksiltä katoaisi halukas työvoima.

Tuomala pitääkin hyvinvointivaltion keskeisenä vaikutuksena alttiutta riskinoton lisäämiseen. Rahapääoma kykenee helposti vähentämään riskiä hajauttamalla sijoituksiaan eri kohteisiin, mutta markkinat tarjoavat hyvin vähän mahdollisuuksia hajauttaa inhimillisen pääoman sijoituksia. Tuomala jatkaa:

”Tämän seurauksena yksityisten markkinoiden varassa eletessä korkean erikoistumisen tai työttömyysriskin aloille sijoitettaisiin inhimillistä pääomaa liian vähän. Koska inhimilliselle pääomalle ei ole pörssiä (onneksi, sanoisivat jotkut), tarvitaan muita keinoja rohkaisemaan hakeutumista edellä mainituille aloille. Yhden keinon tarjoaa laajennettu sosiaalivakuutus, hyvinvointivaltio.”

Laajan hyvinvointivaltion tarjoama kilpailukyky ei siis ehkä saa kaikkein röyhkeintä ja saalistushaluisinta pääomaa ryntäämään Suomeen tai muihin Pohjoismaihin. Vaikutus taitaa kulkea toisin päin. Turvallinen eli elämän riskejä tasaava ja toisaalta kaikille kehittymismahdollisuudet antava hyvinvointivaltio kannustaa kansalaisiaan maksimoimaan toimintatartomonsa eli antamaan parhaansa kansakunnan käyttöön: kouluttautumaan, ottamaan riskejä, ponnistelemaan – ja toisaalta kestämaan elämän tuomia kolhuja ja sopeutumaan elämänsäkaareen väistämättä kuuluviin nousuihin ja laskuihin. Siksi Suomen ja muiden Pohjoismaiden kansantalouksilla on vahvaa kasvukykyä ja niiden yrityksillä kykyä pärjätä maailmantaloudessa. Viime kädessä kyse on vankan pohjan luomisesta kansan ja sen talouden uskolle omaan tulevaisuuteensa. Jos Suomi tässä suhteessa on kolmatta kertaa peräkkäin paras vertaistensa joukossa, siitä on syytä olla ylpeä ihan avoimesti.